

DAGENS FRÅGOR

Den 3 nov. 1948.

Den onödiga höst- riksdagen. Den höstriksdag, som regeringen behagat inkalla till den 18 oktober och som först den 3 november — alltså efter mer än två veckors arbetsfri uppladdning — hade sin första debatt, är säkerligen den onödigaste och överflödigaste i hela den svenska riksdagens mer än femhundraåriga historia.

Hittills har riksdagen blott fått en större sak att dryfta, arbetarskyddet. Den nya lagstiftningen härom skall träda i kraft först den 1 juli 1949. Riksdagen skulle nästa år mycket väl ha kunnat fatta beslut i frågan före påskferierna, och något dröjsmål med ikraftträdandet skulle ett uppskov till nästa års riksdag ej ha behövt vålla. Dessutom föreligger det s. k. långtidsprogrammet men i vart fall ännu blott i form av en regeringsdeklaration, som riksdagen väl kan diskutera men som aldrig kan bli underlag för utskottsgranskning och sakbeslut. Rapporten till Marshallkommittén, vilken hade formen av ett svenskt krisprogram, sändes till Paris ett par dagar före riksdagens öppnande!

De anmärkningar mot höstriksdagarna, som framställdes i hr Håstads reservation uti kommittén angående riksdagens arbetsformer och som sedan upprepades av högermännen i det särskilda utskottet i våras när höstsessionen preliminärt grundlagsfästes, voro i huvudsak följande: Det har ännu inte styrkts att höstriksdagar utom i särskilda fall (t. ex. under krig eller kriser) verkligen behövas; höstriksdagar äro en onödig belastning för många riksdagsmän i deras civila sysselsättning och försvåra rekryteringen till riksdagen; höstriksdagarnas arbetsmaterial kommer alltid att bli ojämnt och en massa riksdagsmän komma att gå jämförelsevis arbetslösa i Stockholm under denna tid; under de år, då ordinarie val hållas, måste det i normala tider vara principvidrigt att efter valen låta den gamla andra kammaren åter sammanträda och fatta riksviktiga beslut. Riktigheten av alla dessa fyra huvudanmärkningar kan ej ha understrukits starkare än som skett denna höst. Endast ett par utskott — andra lag- och bankoutskotten — ha sålunda något arbete att tala om, och årets val medförde så stora partiförskjutningar och personförändringar, att den gamla andra kammaren ej längre kan anses representativ. (Det ges bland många andra motskäl ytterligare ett: den beslutade sessionsreformen har den stora olägenheten, att tvångs avslutningen av vårsessionen den 30 maj måste leda till att de för riksdagen centrala budgetfrågorna, vilka alla skola vara avgjorda före vårsessionens slut, med visshet bli ännu mera forcerat, d. v. s. ännu mindre grundligt behandlade än vad fallet varit under de sista åren.) Man förvånas fortfarande över att endast högern och (vid

voteringen) ett par socialdemokrater stödde det s. k. 1-decemberalternativet med dess sammanhängande riksdag, och det skulle inte förundra om riksdagen ganska snart nödgas revidera sitt beslut, sedan detta i praktiken fått visa sin oändamålsenliga innebörd.

Givetvis kan det under en tid som denna, då både den oroväckande internationella utvecklingen och den skärpta ekonomiska krisen skapa många problem, anföras skäl för en kontakt mellan regering och riksdag även på hösten i andra former än vad utrikesnämndens permanens och då och då förekommande partiledarkonferenser erbjuda. Men fördenskull behöver inte riksdagen vara samlad i minst två månader. Under ett av krigsåren, 1942, inkallades ingen egentlig höstriksdag men väl en s. k. informationsriksdag. Den fick veder- namnet »Krolloper». I själva verket var denna beteckning mycket orättmätig. Informationsriksdagen bjöd på några dagars intensiv, koncentrerad debatt, som fick spänna över hela det utrikes- och krispolitiska fältet. Många interpellationer framställdes och besvarades under denna mammutdebatt, och likaledes måste nästan samtliga statsråd i elden. Debatten var ingalunda menlös eller ett parlamentariskt självändamål. Tvärtom kännetecknades den av betydelsefulla partiledardeklarationer och värdefulla sakliga lokala eller expertbetonade inlägg. I flera avseenden fann sig regeringen föranlåten att justera sina planer med hänsyn till andragandena i kamrarna. En sådan informationsriksdag skulle även i år ha kunnat motiveras, och den skulle ha lyckligen saknat alla de svagheter, som på det mest iögonenfallande sätt vidlåda den nu församlade höstriksdagen.

I och för sig kan det knappast heller vara önskligt att valstriden förlängs genom en lång höstriksdag, där debatter måste konstrueras för att höstriksdagen skall få sitt existensberättigande. Det kan vara nyttigt både för regeringen och partierna att efter en het valfejd få litet tid för kontemplation. Valets segrare ha behov av en tids självbesinning och dess förlorare av en tids samling. Efter ett hetsval är landet bäst betjänt av partilivets avspänning, ej anspänning. Ju närmare in på valet höstriksdagarna ligga, desto troligare är det att laterna och olaterna från valstriden leva kvar. Endast om höstriksdagen skulle tvinga de partier, som under sommarens kampanj gjorde en konst i att undvika att ta ställning i intrikata spörsmål, att äntligen bekänna en klar ståndpunkt, skulle den ha en mission att fylla och hälsas som en tillgång för vårt politiska liv. Men är det verkligen troligt, att höstriksdagen skall kunna fylla denna katekisationens funktion?

I planhushållningens skärseid. För fyra år sedan väckte såväl utomlands som i

Sverige F. A. Hayeks bok »Vägen till trälldom» (The road to selfdom) berättigt uppseende. Den engelske flyktingeprofessorn blev i ett slag den store motpolen till den engelske socialdemokratiska parlamentsledaren och statsvetenskaparen Harold Laski. Prof. Tingsten har i »Demokratiens problem» konfronterat dem med varandra i den universella debatten om förstatligande och ofrihet. I allt väsentligt har hans domslut för Laski varit fällande. Nu har

det kommit ett slags fortsättning på Hayeks mera spekulativa varningar. Den engelske nationalekonomen *John Jewkes* har »I planhushållningens skärself» (»Ordeal by planning») konfronterat den ekonomiska och politiska frihetens idéer med den engelska planhushållningens verklighet. Jewkes' framställning utgör ett första mera betydande försök att ur frihetssynpunkt summera den hittillsvarande efterkrigstidens praktiska erfarenheter. Hans försök måste för svensk publik vara så mycket intressantare att ta del av, som den engelska planhushållningen inte — jämförd med tyska eller ryska exempel — nått stort längre på väg än den svenska. Jewkes' bok har därtill den styrkan att den är spirituellare, mera målande och drastisk än den kylige och nyktre Hayeks.

Jewkes' huvudtes är att planhushållningssystemets tvångsbestämning av produktionen genom att även leda till en tvångsreglering av förbrukningen utgör det största ingreppet på länge i människornas gamla frihet att — låt vara i mån av inkomster — själva råda över sina inköp och sin konsumtion. Staten kan aldrig på ett lyckligt och rättvist sätt gå i land med uppgiften att vara allt folkets »jultomte». Det är heller inte någon kulturell vinning att människornas valfrihet på varumarknaden, konsumentdemokratien, ges till spillo. Allmänheten har heller inte känt någon glädje eller förnöjsamhet. Hur betecknande är inte den lilla notisen, att sir Stafford Cripps i föl somras meddelade underhuset, att hans dåvarande departement månadligen fick motta klagobrev från allmänheten till ett antal av en och en kvarts miljon! Och lika signifikativ är hans uppgift att Sovjet-Ryssland för att få sitt jättemaskineri att gå i lås har måst anställa inte mindre än 800,000 ekonomer och statistiker. Jewkes fruktar att det engelska planhushållningssamhället precis som Ryssland kommer att isoleras från yttervärlden på så sätt, att jämförelser med andra länder och deras framsteg helt enkelt göras omöjliga. Varje dirigerig av produktionen kommer, fortsätter Jewkes, att bli beroende av subjektiva bedömanden eller politiska hänsynstaganden. Varje vetenskaplig objektiv planläggning är otänkbar. Men verkningarna av en felkalkylering bli ödesdigra för folkhushållet på ett helt annat sätt än om en enskild företagare gör en felinvestering, vars konsekvenser han eller hans aktieägare ensamma få bära. Det allvarligaste är emellertid att statliga felplaceringar till följd av tröghetens lag — de styrandes ovilja att offentligt erkänna ett misslag eller hänsynstagande till starka väljargrupper — sannolikt inte komma att korrigeras i tid. De ogynnsamma verkningarna förstoras därigenom ytterligare.

Englands nuvarande svårigheter och folkets otaliga inskränkningar eller umbäranden ha endast i ett hänseende gjort människorna rikare, nämligen på illusioner. Många gånger ha Labourledarna viftat med hoppet om bättre tider. På fackföreningskongressen sommaren 1946 uttalade Dalton sin förvissning om att det skulle bli »en fin höst». »Lyckans vackra stänk i höstens granna färger komma att lysa i många hem och många människor komma att säga med allt fastare övertygelse: 'Labourpartiet uträttar någonting.'» Det var för

två år sedan. Än mindre har i år planhushållningen kommit med »lyckans vackra stänk i höstens glada färger».

En annan engelsk nationalekonom, *Lionel Robbins*, har samlat några föreläsningar, som i svensk översättning ha utgetts under titeln »Ekonomiska problem i fred och krig». Robbins är en skarpare, abstraktare analytiker än Jewkes. Hans synpunkter komplettera den senares. De tilldra sig intresse inte minst därför att Robbins blivit en planhushållningens Thomas tvivlare på grundval av erfarenheterna från sina år i den engelska krigspolitiska planhushållningens ledning. Hans ståndpunkt nu skulle närmast kunna betecknas som nyliberal eller — för att använda hr Ohlins favoritterm — socialliberal. Att denna läroriktning inte är bärare av en enhetlig livsåskådning är dock tydligt. Robbins avslöjar sig nämligen både som en — låt vara inte aggressiv — anhängare av den rörliga räntans politik, liksom han tillsvidare räknar med att en omsättningsskatt är ofrånkomlig. Bägge dessa penningpolitiska medel ha i den svenska socialliberalismens ledare som bekant haft en deciderad motståndare.

Valet i Alltsedan möjligheter till röstning på främmande ort inför **siffror.** des i vårt land har den definitiva sammanräkningen medfört ganska betydande förändringar i det preliminära valresultatet. Förskjutningar ha alltid skett till förmån för högern och folkpartiet, som båda ha större procentuell andel av poströsterna än av de andra rösterna. Bondeförbundet däremot har mycket liten del av poströsterna och socialdemokrater och kommunister bruka icke komma upp i samma procentuella del av poströsterna som sin andel i valmanskåren i övrigt. Det parti som får sin ställning mest förbättrad genom poströsterna har alltid varit högern, och så är förhållandet även i år, ehuru denna gång folkpartiet har flera poströster i absoluta tal. Fördelningen av samtliga röster jämfört med poströsterna samt resp. andel i valmanskåren framgår av följande tabell:

	Röster	Andel i valmanskåren i %	Därav poströster	D:o
Högern	478,779	12,3	30,583	26,8
Bondeförbundet	480,175	12,4	6,014	5,3
Folkpartiet	882,416	22,7	35,401	31,1
Soc.-dem.	1,789,440	46,1	38,393	33,7
Kommunisterna	244,812	6,3	3,497	3,1
Övriga	3,288	0,1	27	—

De största mandatförlusterna gjordes av högern och kommunisterna. Orsaken till detta är icke enbart minskningen i röster — för högerens del endast omkring 10,000 röster — utan den ofördelaktiga ställning de mindre partierna ha enligt vårt valsysteem. Tidigare har folkpartiet varit underrepresenterat av samma anledning. Varje mandat kostade nu respektive partier: Högern 20,816 röster, bondeförbundet 16,006,

folkpartiet 15,481, socialdemokraterna 15,977 och kommunisterna 30,601 röster. Medeltalet är 16,865 röster för ett mandat.

Om hela riket varit en valkrets skulle högern och bondeförbundet fått 28 mandat vardera, folkpartiet 53, socialdemokraterna 107 och kommunisterna 14 mandat. Hade man i sådant fall kunnat tänka sig en borgerlig kartell, skulle denna endast inneburit, att bondeförbundet erövrade 1 mandat från socialdemokraterna.

Den borgerliga kartell, som i år förekommit i alla valkretsar utom i Göteborg, har endast medfört 6 borgerliga vinster, nämligen 3 för högern, i Östergötlands, Älvsborgs Norra och Västernorrlands län, 1 för bondeförbundet i Kopparbergs län och 2 för folkpartiet, den ena i Stockholms och den andra i Blekinge län. Om det varit kartell mellan högern och folkpartiet i Göteborg, skulle detta icke medfört någon ändring i valresultatet.

På grund av ändrade befolkningssiffror ha mandatökningar skett i Stockholm och Göteborg samt i Stockholms län. Motsvarande mandatminskningar ha ägt rum i Skaraborgs, Värmlands, Gefleborgs och Västernorrlands län. Om dessa ändringar icke skett, skulle högern behållit sitt mandat i Skaraborgs län, och bondeförbundet skulle erhållit ett mandat till i Gefleborgs län. Folkpartiet skulle ha fått två mandat mindre, nämligen ett i Stockholms stad och ett i Stockholms län och socialdemokraterna skulle också fått sina Stockholmsmandat minskade med ett. Kommunisterna hade behållit sina mandat i Värmlands och Västernorrlands län men förlorat ett i Göteborg. Sammanlagt ha alltså mandatförändringarna inneburit var sin förlust för högern, bondeförbundet och kommunisterna, 2 vinster för folkpartiet och 1 vinst för socialdemokraterna.

Den bästa värdemätaren på partiernas styrka är givetvis den procentuella andelen i valmanskåren. Man torde dock kunna påstå, att man icke kan bedöma årets valsiffror enbart efter denna utgångspunkt, enär vi i år haft ett osedvanligt stort valdeltagande. Om man exempelvis studerar siffrorna för Jönköpings län, finner man att högern visserligen minskat sin andel i valmanskåren från 11,6 % år 1946 till 11,4 %, men det vore dock orimligt att tala om en tillbakagång, då partiet ökat i röster från 14,372 röster 1944 och 15,289 röster 1946 till 17,399 röster 1948, alltså med 21,1 % jämfört med 1944. Samma förhållanden kan konstateras i Kronobergs, Kalmar, Bohus, Älvsborgs södra och Skaraborgs län. Dessutom har högern gjort goda röstökningar sedan 1946 i några andra län.

Jämfört med den procentuella andelen i valmanskåren år 1946 har högern emellertid minskat i alla valkretsar, bondeförbundet har minskat i alla utom Fyrstadskretsen och Stockholms stad, folkpartiet har ökat i samtliga kretsar, socialdemokraterna har ökat i alla utom Gotlands, Bohus, Malmöhus och Stockholms län, och kommunisterna ha förlorat en stor del av sin andel i valmanskåren i samtliga valkretsar. Om man ser närmare på de förluster, som gjorts av högern, finner man att de koncentrerats till städerna. På rena landsbygden har partiet inte bara hållit sin ställning utan också gjort mycket goda ökningar. Om man gör några stickprov kan man kon-

statera, att i de län, där högern förlorat röster sedan 1946, är förlusten större enbart i städerna än i hela valkretsen, vilket alltså innebär en röstökning på landsbygden. I sådana län, där högern ökat, kan man finna, att det finns en minskning i städerna, som medför att ökningen på landsbygden är större än hela valkretsens ökning. I Kronobergs län t. ex. har högern sedan år 1946 ökat 1,544 röster men minskat i städerna med c:a 115 röster. (För att få fram en jämförelse med stadsrösterna har använts de preliminära rösterna för 1948 och 1946 års siffror exclusive poströster.) Resultatet blir alltså, att ökningen enbart på landsbygden blir c:a 1,660. Ser man på ett annat län, där högern ökat, nämligen Södra Älvsborgs län, finner man 1,046 nya röster men en minskning på ett 70-tal röster i städerna, varför ökningen på landsbygden blir över 1,100. I samma län har bondeförbundet en ökning på endast 77 röster i hela valkretsen, trots att städerna fått 101 fler bondeförbundsroster. Här har alltså skett en rakt motsatt utveckling. För folkpartiets del kan man nog konstatera, att de största ökningarna skett i städerna, speciellt i Stockholm och Göteborg. Socialdemokraterna ha också vunnit procentuellt största delen nya väljare i städerna, detta givetvis delvis beroende på att f. d. kommunistväljare i regel koncentrerats till städer och samhällen.

Till sist en annan siffra, som kan vara väl värd att nämna. I Norrbottens län gick högern fram med 3 listor utan fraktionsbeteckningar. Första namn på en av dessa listor var riksdagsledamoten fru Märta Boman, som invaldes i riksdagen 1944. Fru Bomans lista fick denna gång 6,437 röster, d. v. s. flera röster än de båda andra listorna tillsammans. Det torde vara första gången, som en kvinnlig riksdagskandidat i Sverige utan hjälp av fraktionsbeteckning eller andra listgrupperingar lyckats hävda sig utan hjälp av männen. Man jämföre härmed fru Hanna Rydh Munck af Rosenschölds fiasko i Stockholm och många tidigare försök i olika partier med kvinno-listor.

Inga Olsson.

Kommunistdokument När man försöker att för Västeuropéerna förstå som avslöja.

klara de i Östeuropa ledande kommunisternas politik och därvid jämför de leninistiska partierna med en strängt sluten *kyrka*, så blir det mestadels uppfattat som ett mer eller mindre lyckat skämt. Man medger naturligtvis att det finns många gemensamma drag, men jämförelsen med en religiös trosgemenskap kan väl ändå inte tas annat än som en metafor, en liknelse i bild! Det är dock faktiskt så att det rör sig om en exakt återupprepning av vissa företeelser som varit typiska för varje kyrka i dess begynnande utveckling — med den skillnaden att här, i Östeuropas kommunistiska gemenskap, handlar det om en s. a. s. *statskyrka*. En »statskyrka» som därtill övar avgörande inflytande på sina länders världsliga liv och å sin sida måste ta hänsyn till verkningarna av detta inflytande. I stället för alla ytterligare förklaringar skall här lämnas en rad dokumentariska belägg för denna uppfattning. De äro hämtade från den

senaste debatten inom centralutskottet för det polska kommunistiska »Arbetarpartiet», efter de utdrag som återgetts i häfte 11 av partitidskriften »Nowe Drogi» (Nya Vägar).

Det hela gällde som bekant den hittillsvarande partigeneralsekreterarens, Wladyslaw Gomulka-Wieslaw, och några av hans vänners »ideologiska» synder. Invigda personer, som fått lov att läsa hela förhandlingsprotokollet, berätta att där också finns förtecknade och beskrivna de gråtanfall och nervsammanbrott som syndarna fingo då de stodo inför den församlade synoden. Men även i de publicerade utdragen ur Gomulka-Wieslaws första bekännelsetal finner man också sådana satser som de följande:

»När jag godtog det beslut som partiets politiska byrå fattat och som kritiserar mitt juniföredrag, ägnade jag mig ej åt någon självkritik av mitt ställningstagande. Det var jag, kamrater, inte i stånd till då. Mitt hälsotillstånd tillät inte detta; en nervös och kroppslig utmattning genom vilken jag blev offer för ett nytt anfall av den sjukdom som plågar mig sedan nära ett och ett halvt år... Jag hade inte heller tillräcklig historisk kunskap och förföll därför till en falsk värdesättning av hållningen hos det polska socialistpartiet, det (förutvarande) socialdemokratiska partiet i Polen och det i Litauen samt det (förutvarande) kommunistiska partiet i Polen, beträffande frågan om den polska oavhängigheten. Detta var emellertid inte den enda orsaken. Andra grunder till mina fel erkänner jag vara den bristande kännedomen om marxismens och leninismens lära... Det beslut som nu föreligger, kamrater, fastställer att också de jugoslaviska händelserna påverkade mitt uppträdande i juni. När jag noga rannsakar mitt inre kan jag svårligen förneka att detta var fallet, åtminstone undermedvetet... Politiska byråns beslut formulerar det alldeles riktigt, när den hänför mina fel till stora eftergifter åt reminiscenserna av icke övervunna nationalistiska och socialdemokratiska uppfattningar. Jag skall göra allt jag kan för att övervinna dessa båda belastningar i mitt tänkande... Däremot känner jag mig inte alltför skyldig till en annan förseelse som påpekas i beslutet, nämligen att jag skulle ha gynnats kamrat Bienkowskis opportunistiska och eklektiska kulturpolitik. Jag måste snarare bekänna att jag på det hela taget sysslat alldeles för litet med dessa frågor. När emellertid mitt ställningstagande de facto innebar ett gynnande av anförut slag, så vill jag inte heller på denna punkt angripa ert beslut... Det kan så vara att jag beträffande mitt ställningstagande under tiden för den tyska ockupationen än i dag inte riktigt förstår många ting. Jag vill visst inte utesluta detta, men uppriktigt sagt, kamrater, kan jag endast bekänna mig till det som jag själv begripit och själv känner.»

Så långt Gomulka, som i detta första tal inför partiutskottet medgav riktigheten av fyra bland de fem mot honom riktade anklagelserna men som därmed inte fann någon nåd hos sina kamrater, vilka krävde en *fullständig* och på alla punkter förbehållslös skuldbekännelse. En av de följande diskussionstalarna, den mäktige industriministern Hilary Minc, lät i synnerligen skarpa ord förstå detta:

»Dagens tal av kamrat Wieslaw är, trots den i talet ingående självkritiken på några av punkterna, ytterligare ett bevis för att han ännu inte övervunnit de högerriktade och nationalistiska avvikelserna; att han inte kapitulerade inför partiet; vidare att han alltjämt förblir bäraren av dessa avvikelser inom vårt parti... Man måste göra allt, säger kamrat Wieslaw, för att återföra de jugoslaviska ledarna från den väg de slagit in på... Kan man verkligen i dag, efter mordet på Jovanowitsch och inför den terror, som Tito och hans klick utöva, ändock hoppas att de skola lämna denna väg? Och vad menas med 'göra allt'? Vi fatta denna kamp så, att massorna måste organiseras mot den terroristiska, antikommunistiska och antisovjetiska Rankowitsch-diktaturen. Att 'göra allt' det betyder emellertid att söka en ny *kompromiss* med kommunistmördarna... Kamrat Wieslaw tackade centralutskottet för visat förtroende. Enligt min mening är det malplacerat av honom, en människa som svikit partiets förtroende!»

Bland de andra talarna gingo de flesta, däribland t. ex. ställföreträdande krigsministern general Spsychalski och den obereschlesiske vojvoden general Zawadzski fram med liknande skärpa mot Gomulka och hans vänner. Dessa vänner avlade alla mer eller mindre omfattande skuldbekännelser. Understatssekreteraren i justitieministeriet, den hittillsvarande kommunistiske fraktionsledaren i sejmen, överste Kliszko, förklarade bl. a.:

»Jag har under de senaste månaderna intagit en kompromissvänlig hållning och försökt att sudda ut de ideologiska motsättningarna... Jag kommer att få anstränga mig ordentligt för att fullständigt övervinna mina hämningar och fel. Med kamraternas hjälp kommer det, därom är jag övertygad, dock att lyckas.»

Den i kommunistiska politbyrån särskilt inflytelserike statssekreteraren Jakob Berman förklarade:

»Vi borde inte låta hela diskussionen kretsa enbart kring kamrat Wieslaws synder. Väsentligare är omställningen av partierna i de folkdemokratiska länderna för en ny etapp och nya uppgifter, en omställning som naturligtvis måste vara smärtsam och tung. För ett år sedan, på den första konferensen med de nio kommunistiska partierna just här i Polen, måste omställningen av de kommunistiska partierna i väster, alltså Frankrike och Italien, följa. Även det var smärtsamt och inte lätt för dem, men resultatet blev, som vi sett på senaste tiden, dock rätt positivt... Vi måste också inom partiets ledning öva självkritik och därvid huvudsakligen utarbeta tre punkter. För det första ha vi inte i rätt tid och tydligt nog gjort klart för oss nödvändigheten av att vårt parti ställs om för en ny fas av folkdemokratin. För det andra ha vi överskattat motståndarens krafter och därför delvis varit eftergivna. För det tredje förstodo vi inte betydelsen av att det inom vårt parti existerade en högergrupp... Problemet med denna grupp blev därför särskilt komplicerat, framför allt därigenom att i spetsen för gruppen stod partiets generalsekreterare och att denna utvecklade sin verksamhet speciellt vid tidpunkten för fusionen med socialisterna... Kamrat Wieslaw är inte

någon särdeles svart karaktär. Jag har i politbyrån arbetat mycket intimt samman med honom och lärt att uppskatta många av hans egenskaper... I hans bröst bo två själar: en kommunistisk-proletär, i vilken visionen av ett socialistiskt Polen lever; och en småborgerlig, som räds för Kominformbyrån och undermedvetet hyser medkänsla med de jugoslaviska ledarna och faller i skräck då jordbrukets kollektivisering förebådas... Vid samgåendet med de andra partierna ville Gomulka betala ett alldeles för högt pris, nämligen ge avkall på kommunisternas ledarställning.»

I den stilen gick det vidare, i flera dagar och per hundratals trycksidor. Så talade t. ex. den polske utrikesministern Modzelewski, som påstod att mellan förverkligandet av kommunismen och upprätthållandet av den polska nationella oavhängigheten finns det endast skenbart en motsägelse. Socialiseringen hotar ju endast borgardömet, argumenterade han, medan den polska nationen aldrig varit och heller aldrig kan bli mer oavhängig än den är just nu.

Till sist kapitulerar Gomulka-Wieslaw fullständigt och underkastar sig på alla punkter, varpå huvudtalaren, statspresident Bierut, som samtidigt blir Gomulkas efterträdare som partiets generalsekreterare, fastställer att målet är nått. En annan medlem av politbyrån, vice talmannen Zambrowski, förkunnar slutligen domarna, som för Gomulkas del som bekant innebär avsättning från generalsekreterareposten, och för sju andra medlemmar av partiledningen degradering i deras kommunistiska värdigheter. Bierut fastslår i sluttalet: *enheten* i den *linjetrogena* hållningen är räddad!

I. B.

Frankrikes fjärde statsmakt C. G. T. och dess kris. Den franska arbetarrörelsen, »syndikalismen», hade i begynnelsen en något anarkistisk läggning med klasskamp, generalstrejk, sabotage, antimilitarism, antipatriotism etc. Isolerade idealister som Merrheim, Peloutier och Griffuchles lyckades genom sin osjälviska verksamhet att tillkämpa »arbetarklassen» mer människovärdighet och ekonomiskt oberoende, ibland genom förtvivlade strejker, beledsagade av blodsutgjutelser såsom i Fourmies år 1891, i Narbonne år 1907 och i Villeneuve-Saint Georges år 1908. Från denna något romantiska period finns blott kvar en enda representant: gubben Monatte.

Efter första världskriget fick arbetarrörelsen en annan mer realistisk prägel under Leon Jouhaux' ledning. Allmänna fackföreningsförbundet (C. G. T.) omdanades till en mäktig byråkratisk organism. Det fungerade i hemligt samförstånd med regeringen, upprätthöll borgfreden och mottog i belöning en serie sociala reformer: 40 timmars arbetsvecka, kollektivarbetsavtal, betald semester, folkpensioner, för att ej tala om Jouhaux själv, vilken fick hederslegionens borgartecken, blev medlem av franska delegationen vid Nationernas Förbund och internationella arbetsbyrån i Genève.

Men gentemot Jouhaux spelade Moskva ut en utmärkt taktiker, Benoist Frackon, en »auvergnat» med sin cyniska realism och sin skenbart hyggliga uppriktighet, vilken döljer hans verkliga machiavellism, som kommit honom att liknas med ett slags »avkyld vul-

kan». I motsats till så många andra arbetarledare är han ej tvungen att dölja sin borgerliga härkomst eller sina sant borgerliga tendenser, när han talar med arbetarkamraterna. När han år 1920 skrev in sig i kommunistiska partiet var Jouhaux allsmäktig och han själv blott en ung arbetare utan något markant förflutet. Men han hade en briljant framtid genom sin blinda tro på den marxistiska revolutionens ofrånkomlighet och sitt djupt inrotade klasshat. Hans far var en gruvarbetare i Chambon. Sonen begynte arbeta vid tretton års ålder i en maskinfabrik. Tre år senare blev han medlem av allmänna fackförbundsorganisationen och begynte sin »syndikalistiska» levnadsbana som professionell agitator med sporadiska kravaller på dagen och marxistiska lärokurser på kvällen. Det kommunistiska partiet fick ögonen på honom och gav honom en betydelsefull plats i det kommunistiska fackföreningsförbundet (C. G. T. U.), vars opposition mot Jouhaux's organisation (C. G. T.) blev allt starkare. Tack vare en utomordentligt realistisk och effektiv infiltreringspolitik (noyautage) bland arbetarna i Saint Etienne lyckades han framkalla en ytterst allvarlig strejk. Han tillbragte sedan ett år i Moskva. Vid hemkomsten utnämndes han till sekreterare i fackförbundets centralkommission, som hade till uppgift att »övervaka» de olika avdelningarna. År 1929 vann han nya lagrar, när han dömdes till fängelsestraff för att på Moskvas order ha organiserat en demonstration mot kriget och imperialismen. Belöningen kom i form av en plats i den kommunistiska arbetarorganisationens sekretariat. Hans uppgift bestod framför allt i att med kommunister »kolonisera» Jouhaux' fackföreningsförbund. Men år 1932 måste den kommunistiska arbetarrörelsen konstatera sitt nederlag. De franska arbetarna hade tröttnat på alla maktdemonstrationer utan löneförhöjningar. De vände sig därför till den icke-kommunistiska fackföreningsrörelsen, som lagt i dagen sin förmåga att »mjölka statskon». Fyra år senare, år 1936, togo händelserna emellertid en annan riktning, då politisk feber åter grep arbetarna och under Léon Blums ledarskap utmynnade i »folkfronten». Arbetarmassorna klagade över dyrtid, fruktade krig och diktatur. Kommunistiska partiet lovade dem »bröd, fred och frihet». Republiken ansågs hotad. Våldiga demonstrationer organiserades. Bastiljen var svart av folk och röd av fanor, när Thorez höll tal. Frackon talade ej. Han organiserade en ny mystik: arbetarklassens enhet. På en kongress i Toulouse, där under massans jubel Jouhaux och Frackon teatraliskt kysste varandra på kinden, förverkligades sammansmältningen. De ledande posterna fördelades: Jouhaux' anhängare fingo 2/3 och Frackons 1/3. Omedelbart gick Moskvas lärjunge till verket för att söka placera så många kommunister som möjligt i den reformerade fackföreningsstyrelsen. Snart trodde sig Frackon tillräckligt stark för att slå ner Jouhaux' regeringsvänliga taktik. Efter »München» beslöt fackföreningsförbundet i Nantes en generalstrejk för den 30 september 1938. Den dagen rådde i Frankrike en atmosfär av inbördeskrig med trupper på alla strategiskt viktiga punkter. Det hela utmynnade dock i ett fiasko. Jouhaux utnyttjade den nya situationen för att säkerställa sitt inflytande. Ett

verkligt gerillakrig bröt ut mellan kommunister och icke-kommunister. När meddelandet om det tysk-ryska fördraget i Moskva slog ned som en blix, reagerade även fackföreningsfolket så häftigt att alla kommunistiska ledare måste lämna sina poster i fackföreningsförbundet. Jouhaux jagade bort Frackon och andra kommunister.

När Thorez begav sig till bolsjevismens Mecka blev Frackon det kommunistiska partiets generalsekreterare, men partiet förde då blott en olaglig existens. Frackon organiserade en tysk-ryssvänlig sabotagepolitik. Efter den franska katastrofen men före vapenstilleståndets drama stod han bakom den kommunistiska delegation, som den 20 juni 1940 begärde av tyske kommandanten i Paris tillståndet att ånyo utge »L'Humanité» för att bearbeta arbetarklassen till förmån för ett franskt-tyskt samarbete. M. de Chevigné i franska nationalförsamlingen har den 10 december 1947 öppet anklagat en kommunistisk medlem av riksdagen, Madame Denise Ginollin, för att ha personligen begivit sig till tyska kommandanturen i Paris till förmån för tidningen Humanité. Om hennes åtgärd blev utan resultat berodde detta helt enkelt därpå att konseljpresidenten Pierre Laval lät arrestera henne för olagliga förhandlingar med den tyska militärledningen. I tidningen »La Vie Ouvrière» (1 aug. 1940) ifrågasattes en produktionspolitik, som stod i skarp motsats till motståndsrörelsens sabotagesystem men överensstämde med de dåvarande direktiven från Moskva. Jouhaux blev deporterad. Fältet tycktes fritt för Frackon och hans kommunistiska »kolonisering» av franska arbetarrörelsen. Sedan Hitler börjat sitt krig med Sovjetryssland fick Frackons taktiska skicklighet ett nytt tillfälle att dokumenteras. Kommunister utnyttjade motståndsrörelsen för att fullständigt slå under sig arbetarorganisationerna. Kommunismens traditionella antipatriotism omsattes i en integral nationalism, som satte Frackon i stånd att bittert kritisera Jouhaux' anhängare, vilka fortsatte att arbeta i regeringens skugga. Genom överenskommelsen i Perreux, år 1944, lyckades han att ge nytt liv åt sin gamla idé om fackföreningsförbundets bolsjevisering. När befrielsen kom, företog han en »utrensning» enligt välkänt jakobinskt mönster. Arbetarföreningslokaler besattes med hjälp av maskingevär. Allenast ortodoxa kommunister erhöles de härigenom lediga platserna, med undantag av hedersposterna, vilka reserverades åt maktlösa motståndare, förvandlade till ängslig gisslan.

Det gällde nu att legalisera denna »statskupp». När regelbundna fackföreningssammanträden åter äga rum, utsågos delegaterna *utan* hemlig omröstning och *utan* hänsyn till antalet valmän. På eget initiativ hade kommunister ställt sig i spetsen för nästan alla arbetarorganisationer, och detta medförde att vid allmänna förbunds-kongressen kunde man konstatera en den kommunistiska partiledningen underdånig majoritet, som följde Frackons kommunistiska direktiv.

Frackons diktatur stötte emellertid så småningom på motstånd hos den franska arbetarklassens frihetskärlek. Hela systemet hotade att störta samman i själva basen, genom arbetarnas växande ovilja.

C. G. T. begynte visa tecken på en inre kris och ett växande motstånd mot ryssinfiltreringen.

När Jouhaux en vacker vårdag år 1945 återkom till sitt befriade fosterland, återfann han visserligen sin bekväma generalsekreterarefåtölj. Men i det nya Frankrike ville man ej längre veta av Tredje republikens män. Jouhaux' roll blev den underordnade medarbetarens, som blott sällan öppnade munnen. Han var lik en vördnadsbjudande men överårig patriark, vilken emellertid hade den personliga tillfredsställelsen att representera Frankrike i F. N., internationella arbetarbyrån och det internationella fackföreningsförbundet, för att ej tala om hans lukrativa plats i franska statsbanken och statens hushållningskommitté. Men när kommunisterna sökte utnyttja honom och duperas honom, kröntes ej deras försök med framgång. »Man behöver ej lära en gammal apa att göra grimaser.»

Jouhaux begynte med att söka placera gamla beprövade vänner på betydande poster i fackföreningsbyråkratien. Han hade emellertid att göra med en utmärkt taktiker som Frackon. Vid sista kongressen erhöles kommunisterna 82 % av de olika mandaten, och när minoriteten med Jouhaux ville föra sin talan nedtystades den omedelbart. Då i juni månad 1947 allmän järnvägsstrejk påbjöds, vågade de »konfedererade» järnvägstjänstemännens sekreterare, Ouradon, ej framlägga sin, d. v. s. minoritetens synpunkt. Jouhaux skakade betänksamt på sitt tunga huvud med tanke på omöjligheten att finna de 300 miljoner francs, nödvändiga för att grunda ett nytt fackföreningsförbund. Det franska socialistpartiet var dessutom då obeslutsamt och vågade ej verkligen opponera sig mot arbetarrörelsens växande bolsjevisering. På konferensen i Washington, där han representerade Frankrike i F. N., framhöll Jouhaux att allenast en allians mellan socialister och kommunister kunde rädda friheten. Detta uttalande utgjorde en pant han gav åt kommunistledningen. Han ansåg densamma alltför mäktig för att önska råka i öppen strid med den. Men han ville ej låta tillfälle gå sig förbi att i demokratins namn protestera mot den kommunistiska ledningens minoritetsstyrelse och grundade därför med några trogna vänner en minoritetsgrupp. Deras pressorgan är »Force Ouvrière» (arbetarstyrkan) med programmet: försvar mot arbetarrörelsens »politisering» och falskt majoritetsvälde till förmån för en fri arbetarrörelse, där intet beslut bör fattas utom med slutna sedlar, det enda sättet att säkerställa valfriheten och sanna majoritetsbeslut. Så mycket som möjligt borde man undvika »maktprov» i förhållande till regeringen.

Motståndet mot arbetarrörelsens kommunistiska ledning skulle även komma från andra håll, ej blott från Trotskys anhängare eller gamla arbetarledare, som protesterade mot den nuvarande ledningens inkvisitoriska diktatur och usurperade minoritetsdirektion, utan framför allt från vissa yngre krafter ävensom från det katolska fackföreningsförbundet. Men denna emancipationsrörelse har ej förtroende till Jouhaux, vilken av den unga generationen betraktas som opportunist och en kvarleva från Tredje republiken. Jouhaux å sin sida har alltid protesterat mot dessa »francitirörer» och framhållit nödvändigheten

av arbetarrörelsens enhetliga ledning — under hans spira underförstått. I denna enhetspolitik äro han och Frackon överens. Båda två bekämpa alla mot C. G. T. riktade separatistströrelser.

Statshushållningssystemet med dess inflation, varufördyring och »parallella marknad» (f. d. svarta börsen) står i strid med det gamla franska ordspråket: »donner et retenir ne vaut» (att ge och ta tillbaka är värdelöst). I begynnelsen drog den kommunistiska propagandan fördel därav för att avsevärt öka antalet medlemmar, i synnerhet som regeringen omedelbart efter landets befrielse med hänförelse fortsatte krigspropagandans proklamationer om »det heliga Rysslands underbara demokrati». Med stolthet kunde de franska kommunistledarna beräkna antalet »sympatiserande» till sex miljoner, d. v. s. i verkligheten allra högst fem miljoner, bland vilka många läto sig förledas av alla materiella fördelar och extra-ransoner, som följde med »kamratskapet». Antalet verkliga anhängare är dock blott ungefär 670,000. Den franske arbetarens naturligt kritiska läggning kunde ej undertryckas i det oändliga. Hittills okända ledare ha dykt upp och framhållit nödvändigheten ej blott att ändra den bestående samhällsordningen — om man nu kan tala om en *bestående* situation i våra dagars kaos — utan även att göra sig av med en ny lekmanpåve och hans kommunistiska kyrka.

En av de ny ledarna för en »autonom» antikommunistisk arbetarrörelse, M. Largentier, sekreteraren i typografiska fackföreningen i Paris, har nöjt sig med att konstatera sin oenighet med C. G. T. Sekreteraren för teaterpersonalen, Le Bourre, kan tvärtom betraktas som den autonomistiska tendensens Herkules. Ledaren för de autonoma post- och telegrafarbetarna, Mourger, är ej mindre beaktansvärd. Han höjde upprorsfanan och framkallade strejk år 1946 i trots av C. G. T:s protester. Hans parti räknar ungefär 10,000 medlemmar. Järnvägspersonalens autonoma fackförening har som ledare Lafond, ständigt i kamp mot all kommunistisk diktatur. Han motsatte sig av alla krafter den allmänna järnvägsstrejken i juni 1947, emedan beslutet fattats av en minoritet. Arbetarna vid underjordiska järnvägen i Paris ha en »autonom» fackförening, för vilken Violet står i spetsen. Metallarbetarna ha sitt autonoma syndikat med Klehammer som ledare. Apotekspersonalen styres av Védrin, speceriaffärspersonalen av Lucot och sjukhuspersonalen av Guel. Alla dessa olika fackförbund ha sammanslutit sig i »L'Union des Cercles syndicalistes» (U. C. E. S.), som är det ledande organet för de olika autonoma fackföreningarna. Det nya förbundets sekreterare, Adrien, tecknare till sitt yrke, är framför allt en utmärkt taktiker och en oblidkelig logiker, som söker återupprätta en fransk arbetarrörelse, vilken ej tar sina lösenord från utlandet eller låter behärska sig av byråkrater, utan verklig kontakt med arbetarklassen. Den vill representera de olika yrkesintressena och vägrar att vara Moskvas agent i Frankrike. Den tror ej längre på den summariska och överdrivet dialektiska marxismen, och anser att erfarenheten lagt i dagen att den privata kapitalismens omvandling i en byråkratisk statssocialism ingalunda säkerställer arbetarklassens ekonomiska oberoende.

En annan betydande minoritetsrörelse är det kristna fackföreningsförbundet (Confédération Française des Travailleurs Chrétiens. C. F. T. C.), som blivit ett av den franska arbetarklassens intellektuellt och moraliskt viktigaste organ. Den grupperar omkring sin fana både katoliker, protestanter, israeliter och muhammedaner, vilka alla enats om vissa allmänna sociala direktiv enligt kristendomens bud och framför allt påvemaktens ledande principer. Generalsekretären är Monsieur Tessier och medlemsantalet kan för närvarande beräknas till 300,000, en siffra, vilken antagligen kommer att höjas, ty under år 1947 ha 500 nya kristna fackföreningar upprättats. Antalet kristna arbetarförbund är numera åtminstone 3,000 trots all kommunistisk opposition. Kommunisterna ha gjort allt för att hindra den kristna fackföreningsrörelsen att bli representerad i högsta kommissionen för kollektiva arbetsavtal (Commission supérieure des Conventions Collectives), men alla deras ansträngningar ha varit lönlösa. Ja, under det att kommunistiska partiet förlorat ungefär 21 % av sina anhängare, kan den kristna arbetarrörelsen glädja sig åt ett tillskott av nya medlemmar och inregistrera en ökning på 17 %.

Dessa olika minoritetsrörelser ha spelat en betydande roll under strejkerna i november—december 1947. Det kommunistiska partiet under Kominforms ledning ville begagna sig av svårigheterna med livsmedelsproblemet för att stärka sin ställning och göra en generalrepetition i avsikt att »öva» trupperna och konstatera huruvida »maskinen» fungerade bra för timman »H». Det räknade även med att sociala oroligheter och arbetskonflikter skulle medföra ny oreda i den franska produktionen, att den borgerliga nationalhushållningen skulle vackla under trycket av ett dylikt kraftprov, att statsfinanserna skulle störta samman och Amerika slutligen bli utledset på »det franska skådespelet» och vägra leverera dollars, varor, livsmedel och maskiner till ett land under kommunistiskt välde. Om denna sataniska plan till stor del strandat beror detta framför allt på att regeringen kunnat stödja sig på fackföreningarnas antikommunistiska minoritet och den franska arbetarklassens motvilja mot alla utländska manövrar.

Överallt, där upprorsfanan höjts till förmån för arbetsfrihet, då nya fackföreningar grundats för att frigöra sig från de kommunistiska direktiven ha de alla benämnt sig »autonoma». I begynnelsen av strejkrörelserna i november 1947, då den marxistiska krigsplanen tycktes utveckla sig gynnsamt, vägrade Jouhaux att ens tala med de »upproriska» minoritetsrepresentanterna, som föreslog honom en gemensam motståndsplan. Det socialistiska partiet, vilket sedan årtal samarbetat med C. G. T:s generalsekreterare, understödde denne i hans kamp mot de »autonoma separatisterna», vilka hota arbetarrörelsen med splittring. Jouhaux med sin minoritetsgrupp »Force Ouvrière» sätter sig visserligen emot den kommunistiska majoritetsledningens politiska direktiv, men han vill ytterst ogärna skapa en autonom separatist-rörelse.

Den kommunistiska ledningens strejkorder blevo ej helt åttlydda. En stor del av franska arbetarklassen har vägrat att lyda utländska

ukaser eller låta organisera järnvägsolyckor eller andra sabotage, beledsagade av våld. Ej blott regeringen utan även arbetare ha trott sig kunna konstatera att alla sabotageakter utfördes efter en och samma modell med en fulländad teknisk kunskap. De ha varit specialiserade commandos' verk. En hemlig liten upprorsarmé existerar i kommunismens tjänst. I denna armé finns ej blott fransmän utan även italienare, spanjorer och tyskar, vilka fordom tillhört de kommunistiska internationella brigaderna i Spanien. De äro kommanderade i flesta fall av medborgare från länder, som ligga bakom järnridån. De utgöra verkliga anfallstrupper, vilka stå under en enhetlig ledning av utländsk nationalitet. Den fruktansvärda järnvägsolyckan vid Arras anses vara deras verk. De franska arbetarnas fosterlandstolthet har sårats av dylika ingripanden, som kostat flera franska arbetarfamiljer livet.

I vissa kretsar hör man folk säga: »Den franska nationen har visserligen förlorat 100 miljarder francs, men kommunistiska partiet har förlorat 50 % av sina trupper.» Ser man litet närmare på problemet är förlusten för det kommunistiska partiet mindre betydelsefull än vad som framstår vid en ytlig undersökning, ty det är framför allt vissa »ljumma» anhängare, som lämnat partiet, vilket härigenom underkastats en ofrivillig »utrensning». Denna »epuration» ger större homogenitet, disciplin och stridsduglighet åt den moskovitiska ideologiens anhängare, som ingalunda övergivit sitt sociala stridsideal utan förbereda nya bataljer efter den nuvarande »fristen». De räkna framför allt med de oundvikliga resultaten av strejken. Frankrike har blivit fattigare, antalet natura- och industriprodukter har minskats.

Det kommunistiska partiet har lidit ett nederlag bland arbetarklassen, men dess inre disciplin och handlingskraft ha förstärkts. Regeringen vann en första seger, men det återstår den att hembära en verklig framgång över köld och hunger, över den officiella statsdirigismens otaliga missgärningar och alla sociala missförhållanden, den dragit med sig. En betydande del av franska arbetarrörelsen är redo att understödja regeringen i samma mån, densamma lyckas återställa lanthushållningen och ge folket bröd, vin och tillräckliga arbetslöner för att leva anständigt. Men detta är ett Herkules-arbete och det kommunistiska partiet räknar med så stora svårigheter att de ånyo få gehör hos massorna. Regeringen har vunnit *en* seger, men ännu ej *segern*. Det kommunistiska partiets strävan att absolut behärska arbetarrörelsen har misslyckats, men kommunismen har lyckats bevara i armén, i polisen, i statsradion, i hela förvaltningen, i skolor och i universitet, bland järnvägs- och postpersonalen, talrika anhängare, vilka äro redo att vid första gynnsamma tillfälle försvara sina idéer och kämpa för vad de benämna »det ryska fosterlandet».

Paris i oktober 1948.

Olof Höijer.

Österrikes valuta- och lönepolitik. Numera är det väl allmänt känt att Österrike är det enda centraleuropeiska land som, från första ögonblicket sedan sin återuppståndelse våren 1945, hållit stånd som

bastion för den västerländska kulturen. I Tjeckoslovakien däremot, där man dock startade under betydligt gynnsammare omständigheter, behärskades tänkandet av den panslavistiska ideologin, vilket kom även de borgerliga skikten att pendla åt Ryssland till. Mindre kända äro Österrikes inrepolitiska problem, i första hand de näringspolitiska. De torde dock påkalla så mycket större intresse som liknande svårigheter också finnas i Sverige fast naturligtvis i oerhört förminskad skala.

I pengar räknat förtjänades det riktigt bra i Österrike under kriget, men på grund av den allt svårare varubristen kunde man inte finna någon förnuftig användning för de förtjänta pengarna. Så vandrade dessa pengar till banker och sparkassor, vilka å sin sida voro tvungna att köpa riksskatteobligationer (Reichsschatzscheine). Men vad var underlaget för dessa papper? Jo, krigsindustrin, och denna gick under i kriget — en logisk konsekvens av en politik som från början var uppbyggd på grundsatsen »Kanoner i stället för smör!». Till de tryckande bördorna från nazismen och krigstiden kommo nya sådana efter befrielsen. Ockupationsmakterna skulle ha tre miljarder schilling till sitt förfogande, alltså även här en penningemission utan täckning!

De förtvivlade förhållandena vid tiden för övergången till schillingvaluta (i december 1945) tilläto emellertid ingen verklig reglering. Markvalutan hade 1938 införts till en kurs som alls inte tog hänsyn till schillingens högre inlandsköpkraft; 1 mark = 1:50 schilling, så sattes övergångskursen. När man nu återgick till schillingvalutan enligt kursen 1:1, låg förvisso också redan häri ett förtäckt erkännande av penningförvirringen. Men bortsett från detta följde endast en sterilisering av de gamla sparkontona, vilka gottskrevos med 60 % på spärrkonto och med 40 % på konversionskonto.

Även med löne- och prisöverenskommelsen i juli 1947 åstadkom man endast en näringspolitisk tillfällighetslösning. Tills man kunde skapa en definitiv reglering skulle denna överenskommelse i görligaste mån motverka den prisstegrande verkan som schillingens låga utrikesvärde medförde. För detta ändamål blev den inhemska prisnivån, grovt räknat, höjd till det dubbla jämfört med 1938. Den verkliga regleringen kom med valutareformen i december 1947. Med vissa undantag för de ekonomiskt sämst ställda förklarades spärrkontona ogiltiga och konversionskontona byttes ut mot räntebärande statspapper, vilka innehavarna kunde sälja till dem som ha att betala den nu införda förmögenhets- och förmögenhetsökningsskatten. De s. k. ny-kontona, d. v. s. insättningar som härstammade från tiden efter schillingvalutans återinförande, blevo oförändrade, men även för uppsägning av dessa bestämdes vissa restriktioner. Och värdet av de i omlopp varande kontanterna reducerades till en tredjedel.

Det råder inget tvivel om att dessa radikala åtgärder hårdast träffade framför allt tjänstemännen och hela medelklassen med dess mödosamt åstadkomna besparingar. Herrarna bakom valutapolitiken måste träffa sitt avgörande ifrån rent valuta- och näringspolitiska

synpunkter och kunde inte — om politiken skulle få avsedd verkan — göra någon skillnad mellan krigsprofitörer och sådana penninginnehavare som förvärvat sina pengar med möda och arbete. Kommunisterna krävde förstas inte bara sådana åtgärder att spärrkon-
tona därigenom hade blivit fullständigt illusoriska, de krävde också ett sedelutbyte enligt förhållandet 1:1. Att det kort därpå genom-
förda ryska sedelutbytet skedde enligt förhållandet 1:10 störde inte
deras hämningslösa propaganda. Då de båda stora partierna — folk-
partiet och socialdemokraterna — inte kunde förmås att rucka på den
i ministerrådet (där också en kommunistisk minister satt med!) ut-
arbetade valutareformen, sågo sig kommunisterna ingen annan råd
än att besegla sin opposition genom att utträda ur regeringen. Den
dittills formellt bestående koncentrationsregeringen med alla tre par-
tierna avlöstes då av en koalitionsregering från de två stora par-
tierna.

Formellt sett blev valutareformens verkan den, att penningvolymen
krympte från tidigare 27 miljarder till mindre än 10 miljarder schil-
ling. Men den praktiska verkningen blev denna: penningknappheten,
som nu trädde i stället för överflödet av nästan värdelösa sedlar
tvingade affärsmännen att plocka fram de förut undanhållna va-
rorna. Detta innebar att smyghandelns priser sjönko med påtaglig
snabbhet, ett faktum som var så betydelsefullt emedan de officiella
tilldelningarna knappast täckte det allra mest trängande behovet och
smyghandeln därför var en ständig inköpskälla för alla som på något
vis kunde tillåta sig detta, även om det skulle ske medelst avyttrande
av resterande familjeägodelar. (Exakt samma följdverkningar in-
trädde i Västtyskland efter den där i somras genomförda valuta-
reformen.)

Den därpå följande utvecklingen från svart till »grå» marknad har
satt sin prägel på det österrikiska ekonomiska livets gestaltning
alltsedan i våras. Naturligtvis hade denna utveckling inte varit möj-
lig om inte USA — efter UNNRA-hjälpens upphörande — ökat sina
numera i Marshallplanen inlemmade hjälpsändningar. Trots intensi-
fiering av det egna jordbruket lever den österrikiska befolkningen
alltjämt till största delen av dessa sändningar. Härtill bidrar na-
turligtvis också den omständigheten, att en stor del av de för jord-
bruket bestämda tomtarna har undandragits den. Då emellertid sam-
tidigt de ständiga framstegen inom industrin, särskilt då exportindu-
strin, också möjliggöra en höjning av den på kommersiell basis lagda
importen, har varumängden ökat i så pass hög grad att de varor, som
enligt föreskrift endast få säljas mot ransoneringskuponger, även
säljas utan kupong. Naturligtvis äro priserna då högre än de genom
det statliga ingripandet på konstlad väg nedskruvade priserna på
ransonerade varor, men de bli allt lägre och lägre och därmed minskas
även spänningen mellan de officiella och den grå marknadens priser.
Denna grå marknad inskränker sig huvudsakligen till livsmedel, och
har fått sin beteckning »grå» därför att den liksom svarta börsen är
contra legem men i motsats till den svarta marknaden föregår helt
öppet inför offentlighetens ögon. När det gäller de strängt ransone-

rade textil- och skovarorna har en viss lättnad på laglig väg redan inträtt.

Trots att prissänkningen på livsmedelsmarknaden, om man jämför med de tidigare höga svarta priserna, till stor del beror på den nivellerande verkan, som en offentlig marknad i motsats till en hemligt plöjd sådan utövar, vände och vända sig socialdemokraterna med lika stor frenesi mot den gråa marknaden som förut mot den »svarta». Först ansåg de att den gråa marknaden möjliggjorts genom försummelser av de ledande männen i de sydliga och västliga delstaterna (Bundesländer), och ivrade energiskt mot att samma »osed» skulle tränga in i det av dem förvaltade Wien. Numera måste de emellertid erkänna, att den gråa marknaden gripit omkring sig i stor omfattning även i huvudstaden. Diskussionen, om den får införas eller ej, måste alltså betraktas som tämligen akademisk, eftersom den gråa marknaden helt enkelt är där. — Och det är alla som glädja sig åt den, speciellt även arbetarhustrurna. Ty den gråa marknaden ger dem tillfälle att köpa varor som hittills varit fullständigt okända på deras bord och har därmed gett dem möjlighet att betydligt höja näringsstandarden.

Socialisterna göra gällande, att bönderna skulle visa ännu mindre böjelse än hittills att fullgöra sin leveransplikt, om de hämningslöst fingo försörja den gråa marknaden. Men denna konklusion är helt orealistisk. De hämningar, som göra att landshövdingarna, vars verksamhetsområde tillsynen över ransoneringsföreskrifternas efterlevande tillhör, äro ohågade att med stränghet gå fram mot de faktiskt i många fall försumliga bönderna, skulle till största delen bortfalla, om den fria marknaden legaliserades för dem som kunde påvisa, att de fullgjort de föreskrivna prestationerna. — Ty ett fullständigt upphävande av de nödvändigaste marknaderna är inte alls under diskussion. Detta skulle i Österrike med dess stora varuknapphet leda till nöd och elände för de breda massorna. Socialisterna vilja emellertid — här som över allt annorstädes i världen — upprätthålla tvångshushållningen, även där den fria marknaden uppenbarligen möjliggör en bättre försörjning.

Den politiska höstsäsongen har däremot fått ett annat stridsobjekt. Löne- och prisöverenskommelsen från sommaren 1947 hade räknat med och även inkalkulerat en viss stegring av varupriserna. Skulle emellertid en sådan stegring överstiga 10 % förutsågs en justering av lönerna. I första hand var man emellertid inställd på en sänkning av priserna, och man måste vara socialispartiet tacksam för att det, gentemot kommunisternas förljugna propaganda, om och om igen påvisat att en stegring av penninglönerna sätter den bekanta »lön-pris-spiralen» i rörelse. Så mycket större förvåning väckte det att den österrikiska LO-styrelsen vid sitt sammanträde den 2 september, förutom besluten om upprätthållandet av subventionerna till jordbruket i syfte att hålla priserna på livsmedel nere, och om förstärkt krav på prissänkning, även krävde »lönernas anpassning till de höjda levnadskostnaderna ... varvid samtidigt måste skapas garantier som utesluter ett övervältrande på masskonsumtionen».

Rapporten från österrikiska institutet för ekonomisk forskning, publicerad i början av september, uttalar den meningen att realinkomsten stigit, inte endast för de självständiga företagarna utan också för de anställda och arbetarna. Man bör betänka att svartabörspriserna för livsmedel, liksom de »gråa» priserna för service, reparationer och talrika bruksföremål, sjunkit betydligt sedan valutaskyddslagens tillkomst. Vidare att livsmedelsransonerna stigit, från 1,600 kalorier i augusti 1947 till 1,800 i juni detta år och nyligen höjts till 2,100, liksom att det sedan valutaskyddslagens tillkomst utbjudits mera och bättre varor.

Till detta ansluter rapporten ytterligare en betraktelse. Det andra alternativet till höjning av reallönerna — alltså genom prissänkning — anses knappast genomförbart under den närmaste framtiden, även om man senare kan vänta detta under förutsättningen att näringslivet får arbeta störningsfritt. »Lönehöjningar äro dock ytterst problematiska, framför allt om de genomföras generellt... En lönehöjning som inte utlöser en ny prisreaktion kan endast vara ytterst blygsam. Om det också i en del företag relativt höga vinster uppnås, så får man inte bortse ifrån att beträffande de flesta näringsgrenar, och särskilt då exportindustrin, äro priserna ytterst knappt kalkulerade och att generella lönehöjningar skulle försämra det finansiella läget för staten och andra offentliga institutioner, vilkas budget redan nu uppvisar betydande deficit...»

Facit blev att förutom ett av staten utbetalat barnbidrag ha arbetsgivarna att bära inte enbart 6% höjda löner utan också ett fast tillägg av 34 schilling per månad. Detta tillägg skall utgöra arbetstagarnas kompensation för de höjda livsmedelspriserna, höjda därför att jordbruket skola erhålla tillräckliga priser. Men denna kompensation för de höjda livsmedelspriserna avser också att röja upp med subventionsekonomin. Ett övervältrande av alla dessa merutgifter genom prishöjning är förbjudet.

Det hela vill alltså säga: återigen en lösning till fromma för »arbetare och bönder», på beskostnad av de ekonomiskt självständiga borgerliga elementen. Socialisterna ha uppenbarligen inlett denna lönerörelse med ytterst blandade känslor. Vad som tydligen kommit dem att sätta igång denna aktion är strejkhottet från kommunistiskt håll, ett tryck som också tycks ha gjort handelns, hantverkets och industrins representanter benägna till uppseendeväckande snabb medgörlighet. Men efterverkningarna av dessa nya belastningar på företagen, statsbudgeten och de offentliga institutionernas finansläge över huvud taget — deras lönekonton har ju råkat ut för samma stegring! — kommer att visa sig först längre fram i tiden.

*

Avslutningsvis måste emellertid sägas att Österrike förstått att bevara freden på arbetsmarknaden. Det är en prestation som måste värdesättas så mycket mera, om man ser den mot bakgrunden av vad som skett i Italien och framför allt då i Frankrike.

Gerhard Brück.